

LÉVAI CSABA

Politika, média és történetírás: Thomas Jefferson és Sally Hemings esete

Nagyon ritkán fordul elő, hogy egy természettudományos szaklapban megjelent tanulmány olyan feltűnést keltsen történész körökben, mint dr. Eugene Foster virginiai patológus professzor és szerzőtársai írása, amely a *Nature* című brit természettudományi magazin 1998. november ötödikei számában látott napvilágot *Jefferson volt rabszolgája utolsó gyermekének apja* címmel.¹ A szerzők a Thomas Jefferson leszármazottain végzett DNS vizsgálat alapján azt állították, hogy nagy valószínűséggel az Amerikai Egyesült Államok harmadik elnöke volt Sally Hemings nevű rabszolgája egyik gyermekének apja. A bejelentés rendkívüli visszhangot váltott ki, és nem csupán a történészek körében. Olyan lapok foglalkoztak az ügygel, mint a *The New York Times*, a *The Washington Post*, a *Newsweek* vagy a *U.S. News and World Report*. A hír akkorát „robbant” az Egyesült Államokban, hogy még két magyar politikai napilap amerikai tudósítója is úgy érezte, terjedelmes írásban kell beszámolnia róla.² Meglehetősen gyorsasággal, 1999 márciusában máris átfogó történész konferenciára került sor Virginia Állam Egyetemén (*University of Virginia*, Charlottesville) a kérdésről, amelyen a szakma legjobbjai fejtették ki álláspontjukat. Az eredmények egy majd kétszáz éves vita végére látszottak pontot tenni azáltal, hogy a korábban hangoztatott véleményekkel ellentétben sokkal valószínűbbé tették azt, hogy Jeffersonnak tartós szexuális kapcsolata volt rabszolgájával, akitől legalább egy, de minden valószínűség szerint több gyermeke is született.

De miért bír ez az életrajzi részletkérdés olyan nagy fontossággal, hogy megvitatására készítette a korai amerikai történelemmel foglalkozó szakma krémjét? A magyarázatot abban találhatjuk meg, hogy a Jefferson és Sally Hemings közötti szexuális viszony nagyobb bizonyossága nem csupán a Jefferson jelleméről és politikai nézeteiről kialakult felfogást helyezte teljesen új megvilágításba, hanem az amerikai nemzeti azonosság tudat alapvető

¹ Foster, Eugene A. – Jobling, M.A. – Taylor, P.G. – de Knijff, P. – Miermet, R. – Zerjal, T. – Tyler-Smith, C: *Jefferson Fathered Slave's Last Child*. *Nature*, (1998. November 5.) 27–28. Lásd még: <http://www.nature.com/server-java/Propub/nature/396027Ao.docframe>

² Smith, Dinita – Wade, Nicholas: *DNA Tests Offer Evidence That Jefferson Fathered a Child with His Slave*. *The New York Times*, 1998. november 1. Begley, Sharon: *Jefferson's DNA Trail: Genetics Show He Had at least One Child with His Slave*. *Newsweek*, 1998. november 9., Murray, Barbara – Duffy, Brian: *Jefferson's Secret Life*. *U.S. News and World Report*, 1998. november 9. Lord, Lewis: *Jefferson Knew Value of Silence with Press: „These People Slander for Their Bread”*. *U.S. News and World Report*, 1998. November 16. Uő.: *The Tom and Sally Miniseries: Rallying Around the Founding Father*. *U.S. News and World Report*, 1999. január 18. *Thomas Jefferson titka. DNS-vizsgálat igazolta az évszázados pletykát*. *Magyar Nemzet*, 1998. november 5. 20. Miklós Gábor: *Jefferson és a szép rabszolgánő. Vita az „amerikai szifinx” törvényt és balkézről való leszármazottai között*. *Népszabadság*, 1998. december 9. 7.

kérdéseit is felvetette. E tanulmánynak nem célja Jefferson rabszolgákra és a rabszolgaságra vonatkozó nézeteinek részletes bemutatása. Jefferson mindenesetre a feketéket faji szempontból alacsonyabb rendűeknek tekintette a fehéreknél, s ezért teljes mértékben elítélte a két faj közötti vér szerinti keveredést. Az amerikai fehérektől eltérő tulajdonságokkal rendelkező népességnek tartotta őket, akik nem alkalmasak a fehérek által megvalósított republikánus kormányzat gyakorlására. A fehérektől elkülönülő, önálló nemzetként viszonyult hozzájuk, akiknek joga van saját nemzeti államuk létrehozására, de nem az amerikai nemzet keretein belül. Saját életében sohasem tartotta elérkezettnek a pillanatot a rabszolgák felszabadítására, és különböző elképzeléseket fogalmazott meg arról, hogy miként és hová kellene „exportálni” az Egyesült Államokból a majdan felszabaduló feketéket.³

Mindezek tudatában nemigen lehet kérdéses, hogy miért váltott ki majd kétszáz éven keresztül oly élénk érdeklődést az amerikai történészek és a szélesebb közvélemény körében az a vita, amely Thomas Jefferson és Sally Hemings kapcsolatáról szólt. A vád először még Jefferson életében merült fel, amikor egy Thomas Callender nevű újságíró erre vonatkozó cikket jelentetett meg a *Richmond Recorder* című lap 1802. szeptember elsejei számában. Callender eszközeiben nem válogató tollforgató volt, aki a jeffersoni demokrata-republikánusok oldalán vett részt az 1800. évi elnökválasztást övező sajtókampányban. Jefferson kisebb nagyobb pénzösszegekkel támogatta Callendert, aki azonban egyre követelőzőbbé s így egyre kényelmetlenebbé kezdett válni Jefferson pártja számára. A demokrata-republikánus sajtó most Callendert kezdte támadni, s amikor saját felesége halála miatt is őt tették felelőssé, Callender a Jefferson és Sally Hemings kapcsolatát megszéllőztető cikkel válaszolt. Ez azonban nem váltotta ki az általa remélt hatást, mivel Jefferson sikeresen politizált, s mivel a déli választók tisztában voltak azzal, hogy az ilyen jellegű kapcsolatok hozzátartoztak a Dél társadalmi valóságához. Jefferson hallgatott, és védelmét a demokrata-republikánus sajtóra hagyta. A botrány hamar elült, de Sally Hemings leszármazottai között fennmaradt az a szóbeli hagyomány, hogy az Egyesült Államok harmadik elnökétől származnak, s ezt az egyik fiú, Madison Hemings 1873-ban el is mondta egy ohioi újságnak adott interjúban. Jefferson fehér leszármazottai között azonban egy „ellentradíció” élt tovább, amely szerint nem ő, hanem unokaöccse, Peter Carr esetleg testvérével, Samuellel együtt lennének felelősek a kellemetlen incidensért. Az illetőnek a családból kellett kikerülnie, mivel a Hemings gyerekek Jeffersonhoz való hasonlóságát semmilyen módon sem lehetett letagadni. A családtagok közvetítésével az utóbbi változat került be Jefferson első, még a 19. században elkészült életrajzaiba.⁴

Nem meglepő, hogy a kérdés az 1950–1960-as években, a feketék polgárjogi mozgalmának kibontakozása idején került újból a figyelem középpontjába. A korabeli – kivétel nélkül fehér – Jefferson-kutatók többségének véleményét jól tükrözte Merrill D. Peterson 1963-ban megjelent könyve, amely szerint az egész sztori „csupán a négerek hiúság iránti patetikus vágyának” s azon törekvésének kifejeződése volt, „hogy körmönfont módon megtevésszék a fehéreket, a rabszolgakereskedők és ügynökök ravaszságának volt köszönhető, akik nagyobb árat reméltek kapni egy Jeffersonért, mint egy Jonesért, továbbá annak, hogy a vérfertőzés érdekes témát jelentett morális szempontból, de mindez legfőképpen az abolitionizmus logikájának tudható be”. Peterson szerint – aki néhány év múlva a „jeffersonoló-

³ Erre vonatkozóan magyarul lásd: Lévai Csaba: „Reszketek hazámért, ha arra gondolok, hogy Isten igazságos (Thomas Jefferson és a rabszolgaság problémája). Aetas, ... évf. (2001) 1. sz. 5–26.

⁴ Madison Hemings visszaemlékezése először a *Pike County Republican* című ohioi lap 1873. március 13-i számában jelent meg. Randall, Henry S: *The Life of Thomas Jefferson*. New York, 1858.; Parton, James: *Life of Thomas Jefferson*. Boston, 1874. 569–570.

gia” csúcspozícióját jelentő Jefferson professzori szék (*Thomas Jefferson Memorial Foundation Professor*) betöltője lett Virginia Állam Egyetemén – „egyetlen komoly kutató sem ad hitelt a történetnek”.⁵

Az 1960-as évek folyamán ez is maradt a „bevett” vélemény, s az úgy inkább csak a napi politika szintjén, a polgárjogi küzdelemmel összefüggésben merült fel. Martin Luther King és a mérsékelt fekete vezetők általában pozitív értelemben nyilatkoztak Jeffersonról, mint aki mélységesen átélte a rabszolgaság morális dilemmáját, és akinek írásaira hivatkozni lehet a politikai egyenlőség követelésekor. Az olyan radikálisok, mint Malcolm X viszont képmutatóként bélyegezték meg a harmadik elnököt. Új szakaszt jelentett a vita folyamán Winthrop D. Jordan *White Over Black: American Attitudes Toward the Negro, 1550–1812* (Fehérek a feketék felett: a négerekkel kapcsolatos amerikai attitűd alakulása 1550 és 1812 között) című nagy hatású munkájának megjelenése 1968-ban. Jordan elsőként igyekezett összegyűjteni és egységes elméletként rekonstruálni Jeffersonnak a feketékre vonatkozó, életművében meglehetősen szétszórta jelentkező gondolatait. A Sally Hemings kérdésre vonatkozóan pedig meggyőző bizonyítékokkal támasztotta alá, hogy Jefferson monticellói birtokán tartózkodott kilenc hónappal Sally valamennyi gyermekének megszületését megelőzően.⁶

Közben sorra jelentek meg Dumas Malone hatkötetes Jefferson életrajzának vaskos kötetei, s 1970-ben Peterson több mint ezer oldalas biográfiája is napvilágot látott. Malone és Peterson egyértelműen elvetették a Jefferson és a Sally közötti szexuális kapcsolat lehetőségét, s a Jefferson politikai nézeteit egyre kritikusabb szemmel vizsgáló szakemberek és publicisták számára ők váltak a hivatalos „*Jefferson establishment*” megtestesítőivé.⁷

Ilyen kritikus munka volt Fawn Brodie *Thomas Jefferson: An Intimate History* (Thomas Jefferson: egy intim történet) című munkája, amely megtörtént tényként kezelte Sally és Jefferson szexuális kapcsolatát. A szerző hangsúlyozta, hogy Jefferson valamennyi „leszármazott-jelöltjét” felszabadította vagy hagyta megszökni, és felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy Sally apja minden bizonnyal Jefferson apósa, John Wayles volt, vagyis a szép rabszolgalány Jefferson rajongva szeretett és korán elhunyt feleségének a féltestvére volt, s ebből kifolyólag hasonlíthatott is hozzá. Vagyis a harminckilenc évesen megözvegyült Jefferson számára a Sallyvel fennálló viszony pszichológiai szempontból a feleségével fenn tartott kapcsolat folytatásának tűnhetett.⁸

A „*Jefferson establishment*” tagjai egyértelműen elvetették Brodie felvetéseit. Jellemző Dumas Malone véleménye, aki szerint Brodie „aziránti buzgóságában, hogy bebizonyítsa, Jefferson felesége halála után is szinte élete végéig aktív szexuális életet folytatott [...]

⁵ Peterson, Merrill D.: *The Jefferson Image in the American Mind*. Oxford, 1962. 186–187.

⁶ Jordan, Winthrop D.: *White Over Black: American Attitudes Towards the Negro, 1550–1812*. Chapel Hill, 1968. 465.

⁷ 1970-ig Malone sorozatának négy kötete jelent meg: *Jefferson the Virginian*. Boston, 1948., *Jefferson and the Rights of Man*. Boston, 1951., *Jefferson and the Ordeal of Liberty*. Boston, 1962., *Jefferson the President: First Term*. Boston, 1970. A további kötetek a következők: *Jefferson the President: Second Term*. Boston, 1974., *The Sage of Monticello*. Boston, 1981., Peterson, Merrill D.: *Thomas Jefferson and the New Nation*. New York, 1970. Malone és Peterson egymást váltották a „Jeffersonológia” csúcspozíciójának számító „*Thomas Jefferson Memorial Professor*” székében a *University of Virginián*.

⁸ Brodie, Fawn M.: *Thomas Jefferson: An Intimate History*. New York, 1974. Lényegében Brodie érveire támaszkodva, elfogadta Jefferson apaságát Page Smith is: *Jefferson: A Revealing Biography*. New York, 1976. 206–211.

messze túllépett a bizonyítékok által nyújtott lehetőségeken, s pszichológiai spekulációiban az abszurdításig jutott”.⁹

Brodie könyvének mondanivalóját annak stílusa, erőteljes „átpsychologizáltsága”, a szakmai „játékszabályok” és bizonyítási eljárások helyenkénti mellőzése miatt, valamint annak következtében, hogy tényként kezelt olyan dolgokat is, amelyek valószínűsége legalábbis kétséges volt, még azok a történészek sem fogadták el teljes egészében, akik egyébként elképzelhetőnek tartották az elnök és rabszolgája szexuális kapcsolatát.

Az eddigi fejlemények mindenesetre megérlelték a rabszolgaság és Jefferson kapcsolataira vonatkozó első monografikus összefoglalás megszületését. A mű szerzője, John Chester Miller világosan látta a Hemings történet jelentőségét könyvének témája, de az egész Jefferson-kutatás szempontjából. Amennyiben ugyanis a történet igaz, akkor „Jefferson kiérdemli, hogy az egyik legerkölcstelenebb hazudozónak és legtökéletesebb képmutatónak nevezzék azok között, akik valaha is elfoglalták az elnöki hivatalt. Hitelt adni Sally Hemingsnek egyet jelent azzal, hogy megkérdőjelezzük Jefferson szabadságba, az emberi jogokba, valamint abba vetett hitének valódiságát, hogy az emberi ész veleszületett módon képes kontrollálni az emberi viselkedést, s képes különbséget tenni jó és rossz között [...], s hogy amit ő erkölcsnek tekintett, az nem egyéb a saját hibáit elleplező retorikus máz nál, s hogy saját esetében mindig készen állt kivételt tenni, amennyiben az céljainak megfelelt”. Végso soron azonban Miller úgy látta, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem vonhatók le azok a következtetések, amelyek jelentőségét oly pontosan megfogalmazta.¹⁰

Miller véleménye jól tükrözte azt a hangsúlyváltást, amely az 1960-as évektől kezdődően ment végbe az amerikai történetírásban. A második világháború után pályájukat kezdő történészek ugyanis már nem a nemzeti Pantheon féltve őrzött relikviáiként tekintettek az Egyesült Államok „Alapító Atyáira”, hanem hús-vér emberekként viszonyultak hozzájuk, akiket „emberi” motivációk vezéreltek, s akiket csak a későbbi korok emeltek „félíteni” pozícióba. Brodie könyve mindenesetre végletesen megosztotta az érdeklődő közvéleményt. Jellemző, hogy Jefferson életrajzában első öt kötetéért Malone 1975-ben megkapta a Pulitzer-díjat, ám ugyanabban az évben a *The Los Angeles Times* „az év asszonya” címmel tüntette ki Fawn Brodie-t.¹¹ Ezt a tendenciát erősítette tovább, hogy 1979-ben a CBS televíziós társaság sorozatot szándékozott készíteni Barbara Chase-Riboud *Sally Hemings: A Novel* (Sally Hemings: egy regény) című könyvéből, amely teljes mértékben valóságosnak fogadta el Jefferson és rabszolgánője kapcsolatát. A „Jefferson establishment” mindent elkövetett a vállalkozás meghiúsítása érdekében. A dolog érdekességét ezúttal az jelentette, hogy a nagy tekintélyű tudósok egy olyan alkotás ellen indítottak heves támadást, amely igényt sem tartott a korrekttörténelmi hitelességre, s melynek írójától bevallottan távol állott Jefferson „lejárata”. A CBS mindenesetre elállt a sorozat elkészítésétől, csakúgy, mint az NBC társaság, amely nem sokkal később melegítette fel a televíziós változat tervét.¹²

⁹ Dumas Malone-t idézi: French, Scot A. – Ayers, Edward L.: *The Strange Career of Thomas Jefferson. Race and Slavery in American Memory, 1943–1993*. In: Onuf, Peter S. (ed.): *Jeffersonian Legacies*. Charlottesville, 1993. 430.

¹⁰ Miller, John Chester: *The Wolf by the Ears. Thomas Jefferson and Slavery*. Charlottesville, 1977. 176.

¹¹ French – Ayers: *The Strange Career of Thomas Jefferson*, 434.

¹² Chase-Riboud, Barbara: *Sally Hemings: A Novel*. New York, 1979. Az író nő később regényben dolgozta fel Sally Harriet nevű lányának életét is: *The Presidents's Daughter*. New York, 1994. Hogy az 1990-es évek elején mekkora érdeklődés mutatkozott a téma iránt, azt jól jelzi, hogy ekkor forgatták James Ivory rendezésében a *Jefferson Párizsban* című filmet (1995), melyet Magyarországon is bemutattak. Több regényes életrajz is született ekkoriban: Byrd, Max: *Jefferson*. New

A „Jefferson establishment” egyik legfőbb szövetségese a Pulitzer-díjas közíró és történész Virginius Dabney volt, aki egyébként Jefferson testvérének, Marthanak a leszármazottja volt. Dabney 1981-ben publikálta a *The Jefferson Scandals: A Rebuttal* (A Jefferson botrányok cáfolata) című könyvet, amelyben a már addig is hangoztatott ellenérveket ismételte meg. Dabney könyve azonban nem tudta felvenni a versenyt Brodie és Chase-Riboud munkáinak népszerűségével, s fogadtatása is inkább elutasító volt.¹³

Az 1960–1970-es évek fejleményeinek hatására a *Thomas Jefferson Memorial Foundation* is jelentős változtatásokat hajtott végre abban a vonatkozásban, hogy miként interpretálják Jefferson életét és életművét a monticellói emlékmúzeumban. A változás jegyében jóval nagyobb hangsúlyt helyeztek a rabszolgaság monticellói jelenlétének bemutatására. Ami pedig Sally Hemings és Jefferson dolgát illeti, a monticellói rabszolgák életét ismerető, 1990-ben megjelent első brossúra úgy fogalmazott, hogy egyik véleményt sem lehet bizonyítékokkal alátámasztani, „ám a legtöbb Jefferson-kutató elveti egy ilyen viszony lehetőségét”.¹⁴

A jeffersoni életmű újszerű értelmezése és Jefferson „földre szállítása” szempontjából nagy jelentőséggel bírt az a konferencia, amelyet 1992 októberében rendeztek Charlottesville-ben, Jefferson születésének a következő évben esedékes 250. évfordulója jegyében. Az előadók zöme már nem olyan értelemben vett „jeffersonológus” volt, mint Malone, aki harminchárom év alatt publikálta életrajzának hat kötetét, vagy Peterson, aki egy kötetes, ám több mint ezer oldalas biográfiát tett le az asztalra, hanem olyan szakember, akik az 1960–1980-as években végezték tanulmányaikat. Az életrajz apró részletein túlmenően jóval nagyobb figyelmet szenteltek a jeffersoni életmű szélesebb értelemben vett társadalom- és eszmetörténeti beágyazottságának. Ebben a szellemben elemezte Jefferson rabszolgasággal kapcsolatos nézeteit Paul Finkelman, aki arra hívta fel nyomatékosan a figyelmet, hogy a Jefferson által felszabadított mindössze nyolc rabszolga egyetlen közös tulajdonsággal rendelkezett: valamennyien a Hemings család tagjai voltak. Megállapította, hogy a kapcsolat lehetőségét elvetők legfőbb érve az, hogy Jefferson hevesen elvetette a fekete és a fehér faj közötti vérkeveredés lehetőségét. Finkelman azonban úgy vélte, hogy „Jeffersonnak a rabszolgaságról megfogalmazott szavai gyakran mondtak ellent tetteinek. Vagyis a fajkeveredéssel szembeni gyűlölete nem akadályozhatta meg a dologban, ahogyan a rabszolgasággal szembeni gyűlölete sem gátolta meg abban, hogy tulajdonosi kötelességeit végrehajtsa, és az ezzel járó kiváltságokat élvezze”. Arra is felhívta a figyelmet, hogy harmadik generációs mulatt lévén „Sally Hemings majdnem teljesen fehér volt, s így inkább fehérnek, mintsem feketének tűnhetett Jefferson számára”.¹⁵ A Jefferson rabszolgatartó gyakorlatát bemutató Lucia C. Stanton is rámutatott arra, hogy Jefferson kizárólag a Hemings család tagjait szabadította fel, ám finoman arra is utalt, hogy ezenközben mi járhatott a fejében. Jefferson fogalmazta meg ugyanis azt a virginiai törvényt, amely szerint azok a rabszolgák, akik hét-nyolcad részüket tekintve fehérek voltak, fehérnek, s felszabadítván, Virginia és az Egyesült Államok teljes jogú polgárainak számítottak. Sally Hemings gyermekei már meg-

York, 1993. Erickson, Steve: *Arc d' X*. New York, 1993. Mindhárom alkotó megtörtént tényként kezelte a Hemings affért. A televíziós sorozatok tervére lásd: French – Ayers: *The Strange Career of Thomas Jefferson*, 436–442.

¹³ Dabney, Virginius: *The Jefferson Scandals: A Rebuttal*. New York, 1981. 113–119.

¹⁴ *Mulberry Row: The Story of Monticello's Plantation Industries and Workers, both Slave and Free, with a Self-guided Tour*. Charlottesville, 1990.

¹⁵ Finkelman, Paul: *Jefferson and Slavery: „Treason Against the Hopes of the World”*. In: Onuf, Peter S. (ed.): *Jeffersonian Legacies*. Charlottesville, 1993. 218–219.

feleltek ennek a kritériumnak, s ha ebből az aspektusból nézzük a kérdést, akkor felszabaddításuk, illetve, hogy némelyiküket hagyta megszökni, sőt pénzzel is ellátta, egyfajta apai gondoskodás jeleként is felfogható.¹⁶

Volnak azonban olyanok is, akik nem tartották eléggé meggyőzőnek a rendelkezésre álló adatokat, és továbbra is a korábban megfogalmazott ellenérveket hangoztatták Jefferson vérkeveredést ellenző eszméire és egész habitusára vonatkozóan. Ennek a véleményének adott hangot egyébként rendkívül színvonalas és kedvezően fogadott könyvében Andrew Burstein, aki családi levelezése és olvasmányai alapján igyekezett rekonstruálni Jefferson belső gondolati és érzelmi világát. Eredményül egy érzékeny, szentimentális egyéniséget kapott, s nem meglepő, hogy ezt a Jeffersonot nem tudta összeegyeztetni a rabszolgájával szexuális kapcsolatot fenntartó gazdával.¹⁷

Az elutasító álláspontot képviselte Joseph J. Ellis, az 1990-es évek talán legnépszerűbb Jefferson könyvének szerzője is. Úgy vélte, hogy „a tudományos világban és különösen a Jefferson specialisták körében azonban úgy tűnik, világos konszenzus uralkodik arra vonatkozóan, hogy a történet majdnem bizonyosan hamis”. Láthattuk azonban, hogy „a Jefferson specialisták körében” már korántsem uralkodott olyan egyöntetű konszenzus, mint amiről Ellis beszélt.¹⁸

Mérföldkőnek bizonyult a vita kimenetele szempontjából Anette Gordon-Reed *Thomas Jefferson and Sally Hemings. An American Controversy* (Thomas Jefferson és Sally Hemings: egy amerikai vita) című, 1997-ben megjelent könyve, amely higgadt, kiegyensúlyozott érvelésével nagyon sok történészt már a közben folyó DNS vizsgálat eredményének ismerete előtt is meggyőzött a viszony valószínűségéről. A Harvardon végzett afro-amerikai jogtudós szerző egyrészt rendszerezte a rendelkezésre álló adatokat, másrészt áttekintette, hogy a történészek miként értékelték ezeket. „Pártatlan” jogász szemmel mérlegelve a dolgot megállapította, hogy a historikusok egyértelműen részrehajló módon adtak hitelt a „fehér” családi hagyománynak a „feketével” szemben, holott jogi szempontból nézve azonos jellegű és azonos súlyú bizonyítékokról volt szó. Ábrázolásában az eddig ismert mozaikok egységes képpé álltak össze. Világosan kimutatta, hogy elvileg a Monticello közelében élő Carr fivérek is „közreműködhettek” Sally gyermekeinek megfogantatásában, ám arra vonatkozóan semmiféle bizonyíték nem áll rendelkezésre, hogy valóban ott is tartózkodtak, amikor erre feltétlenül szükség lett volna. Jefferson azonban – aki közhivatalai miatt évente csak néhány hónapot töltött birtokán – a kérdéses időpontokban igazolhatóan mindig otthon volt. Rámutatott arra is, hogy az ültetvényről megszökő Hemings fiút, Beverley-t nem kerestette, noha ezt sohasem mulasztotta el egyéb rabszolgái szökése esetében. Gordon-Reed erőteljesen támadta az ellentábor leghatásosabb érvét, nevezetesen, hogy egy ilyen kapcsolat nem összeegyeztethető Jefferson karakterével. Az utóbbira vonatkozóan azt hangoztatták például, hogy Jefferson azért nem lehet Madison Hemings apja, mivel Sallynek akkor kellett volna teherbe esnie, amikor Jefferson kisebbik lánya, Maria éppen haldoklott. Gordon-Reed azonban úgy vélte, hogy „az emberi lények nem csupán romlott testi vágyaikat követve, hanem attól eltérő okokból is szerethetnek egymással”, vagyis a

¹⁶ Stanton, Lucia C.: „*Those Who Labor for My Happiness*”: *Thomas Jefferson and His Slaves*. In: Onuf, Peter S. (ed.): *Jeffersonian Legacies*. Charlottesville, 1993. 147–180. Stanton, szóbeli közlése szerint, akkoriban körülbelül 65%-os arányban volt meggyőződve Jefferson apaságáról.

¹⁷ Burstein, Andrew: *The Inner Jefferson: Portrait of a Grieving Optimist*. Charlottesville, 1995. 230–231.

¹⁸ Ellis, Joseph J.: *American Sphinx: The Character of Thomas Jefferson*. New York, 1997. 296–298.

Sallyvel fenntartott kapcsolat támaszként és vigaszként is szolgálhatott a megtört Jefferson számára, persze az egyéb okokat sem zárva ki. Összességében Gordon-Reed nem azt állította, hogy Jefferson volt Sally gyermekeinek apja, hanem azt, hogy a jelenleg rendelkezésre álló bizonyítékok mellett jogi szempontból nézve is ez a legvalószínűbb eshetőség.¹⁹

Ilyen előzmények után került sor 1998 novemberében a DNS vizsgálat eredményeinek nyilvánosságra hozatalára. A vizsgálat elvi lehetőségét az adta, hogy a kutatók szavaival élve: „az Y kromoszóma nagy része változatlanul öröklődik apáról fiúra, véletlenszerű mutációktól eltekintve, s így az Y kromoszóma vizsgálata feltárhatja, hogy bizonyos egyének valószínűleg egymás férfi-ági leszármazottai, avagy sem”. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy Jefferson fehér utódai közül csak két lánya élte meg a felnőttkort, az elnök testvérének, Randolphnak a férfi-ága pedig az 1930-as években kihalt. Egyetlen lehetőségként Jefferson nagybátyjának, Field Jeffersonnak a leszármazottai jöhettek számításba, ahol szerencsére folyamatos férfivonal állott rendelkezésre. Természetesen vérmintát kellett venni a Hemings utódoktól is. Férfi-ági leszármazottai maradtak fenn annak a Tom Woodson nevű fiúnak, akit Sally első gyermekeként tartottak számon, illetve a későbbiek közül Estonnak. Még mindig ott voltak azonban a Carr fivérek, akik csak leányágon voltak Jefferson-rokonok, és akiknek férfi-ági utódaitól szintén sikerült a szükséges vérminta levétele. Thomas Woodson leszármazottainak Y kromoszómája arról tanúskodott, hogy az ősök között voltak európaiak, ám az mégis jellegzetesen eltért Field Jefferson utódainak Y kromoszómájától. Tom Woodson apja tehát nagy valószínűséggel nem Jefferson volt. A Carr testvérek leszármazottainak Y kromoszómája különbözött mind a Field Jefferson, mind pedig Eston Hemings utódjaitól. Az utóbbi leszármazottjának Y kromoszómája viszont megegyezett a Field Jefferson utódjától származóval. Mint a genetikusok megállapították: „Eredményeink legegyszerűbb és legvalószínűbb magyarázata az, hogy inkább Thomas Jefferson, mintsem a Carr testvérek valamelyike volt Eston Hemings apja, s hogy Thomas Woodson nem volt Thomas Jefferson fia.” A genetikus szakemberek sem azt állították tehát, hogy Thomas Jefferson volt Sally gyermekeinek apja, hanem azt, hogy Eston Hemings esetében ennek rendkívül nagy a valószínűsége.²⁰ Mindehhez még azt tehetjük hozzá, hogy e megállapítás a többi Hemings gyerek Jeffersontól való származását is nagyon valószínűvé teszi. Eston volt ugyanis a legfiatalabb Sally felnőttkort megért gyerekei közül, 1808-ban született. Mint emlékezhetünk rá, Callender leleplező cikke 1802-ben jelent meg. Az elnök számára tehát nem nagyon érte volna meg a botrány kirobbanását követően kezdeményezni egy ilyen „kétes” viszonyt, vagyis ez arra utal, hogy kapcsolatuk olyan tartós volt, hogy még ekkor, Jefferson hatvanöt éves korában is tartott.

A tanulmány megjelenését követően az első vita a *Nature* hasábjain bontakozott ki. Egyesek arra hívták fel a figyelmet, hogy elvileg az elnök testvére, Randolph vagy Isham nevű unokaöccse is teherbe ejthették Sally Hemingset, akiket Fosterék nem említettek meg cikkükben. Felmerült az is, hogy Jefferson apja, nagyapja vagy apai nagybátyjai is apái lehettek egy olyan férfi rabszolgának, akitől a Hemings gyerekek Y kromoszómái származtak. Néhányan pedig arra figyelmeztettek, hogy a cikk címe – *Jefferson volt rabszolgája utolsó gyermekének apja* – félrevezető, mivel ezt száz százalékos bizonyossággal most sem lehet kijelenteni. Foster és kollégái nem tagadták a cikk címének némileg félrevezető jellegét, ám jellemző módon azt a *Nature* válaszította az ő tudtuk nélkül. Azt sem tagadták, hogy elvileg

¹⁹ Gordon-Reed, Anette: *Thomas Jefferson and Sally Hemings: An American Controversy*. Charlottesville, 1997. 196.

²⁰ Foster–Jobling–Taylor–de Knijff–Miermet–Zerjal–Tyler-Smith: *Jefferson Fathered Slave's Last Child*, 27–28.

a fentebb említett variációk is igazak lehetnek. Mégis úgy látták, hogy arra vonatkozóan nem állnak rendelkezésre bizonyítékok, hogy Randolph vagy Isham a megfelelő időben a megfelelő helyen tartózkodtak volna, arra viszont igen, hogy Thomas Jefferson mindig ott volt.²¹

Természetesen szerveződni kezdett a Jefferson apaságát továbbra is elvetők tábora, amelynek élére Herbert Barger amatőr genealógus állt, akinek felesége maga is Jefferson leszármazott, s aki Randolph vagy Isham apaságát igyekezett igazolni. Az egyik monticelloi rabszolga visszaemlékezését idézte, aki szerint Randolph „gyakorta jött a fekete emberek közé, és hegedült és táncolt egy fél éjjelen át”. Sikerült továbbá felkutatnia a kentucky állambeli Todd megye 1884-ben kiadott történetét, amely szerint Isham azért hagyta el Monticellot és ment Kentuckyba, mert Jefferson „kirűgta” őt. Randolph esetében azonban 1790 és 1815 között mindössze három alkalomra vonatkozóan lehet dokumentumokkal igazolni, hogy Monticellon járt volna. Ami Ishamet illeti, őt a források egyetlen egyszer sem említik, s Sally első gyermekének születésekor még csak tizennégy éves volt.²²

A napi sajtóban kibontakozó küzdelemben szaktörténészek nem nagyon vettek részt, és az előzmények ismeretében az is világos, hogy a szakma jelentős része már a DNS teszt eredményeinek ismerete nélkül is hajlott a kapcsolat lehetőségének elfogadására. Az is világossá vált azonban, hogy az adott helyzetben tisztázni kell a szakma álláspontját és legfőképpen azt, hogy mindez miként hat az Egyesült Államok azon elnökének történelmi megítélésére, aki egy, az amerikai történelemmel foglalkozó szakemberek körében 1994-ben végzett közvélemény kutatás szerint az amerikai történelem második „legüdvözöltebb” személyiségének bizonyult Abraham Lincoln mögött.²³ Lényegében e kérdések tisztázása érdekében szervezte meg Peter S. Onuf (*University of Virginia*) és Jan Lewis (*Rutgers University*) azt a konferenciát 1999 márciusában, amelyet írásom elején már említettem.

Jan Lewis, a 18. századi Virginia neves családtörténésze azt vizsgálta, hogy a Jefferson család tagjai miért és milyen stratégiát követve „dolgozták ki” a Carr fivérek „bűnösségének” elméletét. Thomas Jefferson Randolph, Jefferson unokája elmondása szerint a Carr testvérek bevallották neki, hogy ők Sally gyermekeinek apái. De az is elképzelhető, hogy Jefferson legidősebb lánya volt e variáció forrása, s gyermekei, akik Jefferson első életrajzíróit tájékoztatták erről, már őszintén hihettek a Carr testvérek „vétkességében”, hiszen azt anyjuktól hallották. Sőt, még az is lehetséges, hogy maga Jefferson jelölte meg lánya számára a két Carr fiút. Minthogy Samuel és Peter Carr is családtagok voltak, egyértelmű, hogy az utódok szándéka a nagy előd feddhetetlenségének megvédelmzése volt. Jefferson „fehér” családja tehát az elnök védelmében elképzelte vagy kitalálta a „Carr sztorit”, amely eleven hagyományként élt tovább a körükben.²⁴

²¹ Lander, Eric S. – Ellis, Joseph J.: *Founding Father*. Nature. 1998. november 5. 13–14. Lásd David M. Abney és Gary Davis hozzászólását, illetve az eredeti tanulmány szerzőinek válaszát Nature, 1999. január 7.

²² Megjegyzendő, hogy Randolph Jefferson életrajzában semmilyen adat sem található arra vonatkozóan, hogy a szükséges időpontokban a megfelelő helyen tartózkodott volna, s hasonlót lehet mondani a Kentuckyba távozott unokaöcs esetében. Mayo, B. – Bear, J. A.: *Thomas Jefferson and His Unknown Brother*. Charlottesville, 1981. Boynton, Merrill: *Jefferson's Nephews: A Frontier Tragedy*. Lexington, 1976.

²³ Thelen, David: *The Practice of American History*. Journal of American History, vol. 81. (1994.) no. 4. 1210.

²⁴ A résztvevők hozzászólásait a konferencián szétosztott kéziratok változatok alapján közlöm. Lásd még: Lewis, Jan: „*The Blessings of Domestic Society*”: *Thomas Jefferson's Family and the*

Több előadó is hangsúlyozta, hogy Jefferson esete nem érthető meg a feketék és fehérék közötti szexuális kapcsolatra vonatkozó korabeli gyakorlat és megítélés vizsgálata nélkül. Philip D. Morgan, a 17–18. századi virginiai rabszolgaság egyik legismertebb szakértője számos korabeli példát idézett a fehér tulajdonosok és fekete rabszolgáik szexuális kapcsolatára vonatkozóan. A szélesebb értelemben vett társadalmi környezet ezeket tulajdonképpen elfogadta, és a rabszolgatartó tulajdonával kapcsolatos előjogai közé sorolta. Sokkal problematikusabb volt az ilyen viszonyokból származó utódok jogi státusa. Morgan több példát is hozott arra, hogy egyes rabszolgatartók végrendeletükben igyekeztek gondoskodni ezekről a leszármazottairól. *De facto* ekkor sem ismerték el apaságukat, de sokan közülük a szeretet és a gondoskodás nyilvánvaló jeleit mutatták. A nehézséget az jelenti, hogy még ezekben az esetekben sem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni, hogy az apasági kapcsolat volt ennek az oka. Morgan azt hangsúlyozta, hogy nem szabad „romantizálni” ezeket a kapcsolatokat, mert azok alapvetően egy szigorú alá- és fölérendeltségi viszonyrendszeren alapultak. Nem szabad abba a hibába esni, hogy egy újfajta heroizálás jegyében most a „multikulturális amerikai nemzet” szószserinti értelemben vett Alapító Atyját kezdjük látni a harmadik elnökben.

Hasonló kérdéseket vizsgált Joshua D. Rothman a *University of Virginia* doktorandusz hallgatója, csak éppen Jefferson szűkebb pátriájára, Albemarle megyére és Charlottesville-re vonatkozóan. Megvizsgálta például, hogy a „botrányt” kiobbantó Callender honnan szerezhette az információit. Michael Durey kutatásait továbbfejlesztve arra a következtetésre jutott, hogy azok egy részének mindenképpen hiteles forrásból, Jefferson környezetéből kellett származnia. Nagyon érdekes az is, hogy Callender leleplezése nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, vagyis a Jefferson szűkebb szomszédságában élőket nem nagyon „rázta meg” egy ilyen kapcsolat lehetősége.

Lucia C. Stanton és Dianne Swam-Right Sally Hemings leszármazottainak sorsát követték nyomon. Beverley, akit Jefferson hagyott megszökni, illetve Harriett, akit felszabadított és útiköltséggel is ellátott, Marylandben és Washington környékén éltek, ahonnan még tartották a kapcsolatot Madissonnal és Estonnal. Többet azonban nem nagyon sikerült megtudni róluk. A két utóbbi fiút végrendeletében szabadította fel Jefferson, amit viszont nem tett meg Sally esetében. A kutatók szerint ez is arra utalhat, hogy el akarta kerülni a gyanúsítgatásokat. Ezt csak lánya, Martha hajtotta végre, s Sally Charlottesville-ben élt fiatal együtt, akik számára még Jefferson eszközölte ki a virginiai törvényhozásnál, hogy mentesítsék őket azon törvény hatálya alól, amely szerint a felszabadított rabszolgáknak egy éven belül el kellett hagyniuk az államot. Sally 1835-ben bekövetkezett halála után a két fiú Ohio-ba ment, ahol ácsként dolgoztak, bár Eston elismert muzikusnak is számított a környéken. A két testvér a továbbiakban nagyon eltérő stratégiát követett. Ohio-ban fekete környezetben éltek, és mindenki tudott rabszolga származásukról. Szinte teljesen világos bőrszínük viszont lehetővé tette a fehér társadalomba történő beolvadást is. Eston egyértelműen ezt az utat választotta annál is inkább, mivel a fennálló ohioi törvények szerint volt rabszolgaként nem rendelkezett választójoggal sem. 1852-ben Wisconsinba költözött, ahol fehér emberként kezdett új életet. Leszármazottai már teljes mértékben fehérnek tekintették magukat, és sikeres embereknek bizonyultak. Fia alezredesként szolgált az unió hadseregében a polgárháborúban, s leszerelése után jól prosperáló üzleti vállalkozásba kezdett. Utódai között sikeres ügyvédek, orvosok és üzletembereket találhatunk, akik a fehér felső középosztály teljes jogú tagjai lettek. Madison viszont az ohioi volt rabszolgák

Transformation of American Politics. In: Onuf, Peter S. (ed.): *Jeffersonian Legacies.* Charlottesville, 1993. 109–146.

által lakott környéken maradt, s leszármazottai közül jónéhányan fekete partnert választottak házastársul. Az ellentétet jól mutatja, hogy Madison egyik fia közkatonaként halt meg egy konföderációs fogolytáborban, a másik pedig teljesen magára maradván hunyt el egy polgárháborús veteránoknak fenntartott aggok házában.

Az előadók között voltak olyanok is, akik a kérdés tudományos vizsgálata mellett saját érzéseik és érzelmeik kinyilvánításának is teret engedtek. Ezek közé tartozott Rhys Isaac, a 18. századi virginiai társadalom Pulitzer-díjas történésze. Személyes hangvételi írásának két részlete is élénk visszhangot váltott ki a résztvevők körében. Először is házastársi viszonyoknak nevezte Sally és Thomas Jefferson kapcsolatát. Természetesen nem mai értelemben vett partneri kapcsolatra gondolt, hiszen a korabeli fehér házasságok is alapvetően egyenlőtlenségen alapultak. Írásának végén pedig arra utalt, hogy a Sally és Jefferson közötti kapcsolat bizonyossá válása egy pozitív, ünneplésre méltó üzenetet is hordoz, nevezetesen példát mutat az amerikaiak még mindig megosztott nagy családja számára a faji elletentékek más színben látása érdekében. Philip Morgan, Peter S. Onuf és mások is úgy látták azonban, hogy nem lenne szerencsés, ha a kapcsolat ilyen jellegű „romantizálása” egy újfajta értelemben vett heroizálás kiinduló pontjává válna éppen akkor, amikor az eset kiváló lehetőséget biztosít arra, hogy végre emberként és nem pedig félistenként próbálják megérteni Jefferson-t.

A személyes hangvételi hozzászólások közé tartozott Anette Gordon-Reedé is, aki könyvének szigorúan tárgyilagos, „bírói” hangnemével szemben most nagyobb teret engedett a szenvedélyesen érvelő ügyvédnek. Miként történhetett meg – tette fel a kérdést – Madison Hemings visszaemlékezésének teljes „elbogatellizálása” a „jeffersonológia” akkori vezető személyiségei részéről, s miért kell az afro-amerikaiaknak mindig „hitelesebb” bizonyítékokkal előállniuk a fehérek hasonló jellegű dokumentumaival szemben? A tekintélyes „jeffersonológusok” ugyanis minden fenntartás nélkül elfogadták a fehér családban tovább élő szóbeli hagyományt. De mi történjen Jeffersonnal mindezek után? Gordon-Reed úgy látta, hogy ismert kortársai – John Adams, Alexander Hamilton és James Madison – hiába voltak mélyebb politikai gondolkodók vagy sok esetben rátermettebb gyakorló politikusok, egyikőjük sem képes amerikaiak oly széles rétegei ideáljainak megfelelni, mint Jefferson. Ő is úgy vélte azonban, hogy az új eredmények tükrében sem lenne szerencsés egy új „multikulturális hőst” faragni Jeffersonból.

Ez utóbbi kérdés, Jefferson „további sorsa” foglalkoztatta leginkább Jack Rakove-t, a 18. század végi amerikai politikai gondolkodás történetének Pulitzer-díjas szakértőjét is. Úgy látta, hogy a Sally és Jefferson közötti kapcsolat minden eddiginél nagyobb bizonyossága nem csupán a harmadik elnök magánéletére vonatkozó értékelésekre fog hatást gyakorolni, hanem a politikus Jeffersonéra is, mivel a kettő elválaszthatatlan egymástól. Ugyanakkor úgy vélte, az sem lenne szerencsés, ha e mai értékrendünket kifejező megítélés mindenre rányomná a bélyegét, és elterelné a figyelmet azokról a kérdésekről, amelyeket Jefferson minden más kortársánál tudatosabban gondolt át. A rabszolgaságra vonatkozó nézeteit például abból a szempontból is lehet tekinteni, hogy legalább őszinte volt, és a legtöbb kortársánál sokkal tudatosabban átgondolta és átértékelte a problémát. Vannak tehát olyan kérdések, amelyeket kortársainál világosabban látott, és Rakove szerint helyesen oldott meg. Az egyik ilyen az, hogy a legitim kormányzat végső soron kizárólag a kormányzottak beleegyezésén alapulhat, a másik pedig a vallás- és lelkiismereti szabadság kérdése. Nem hagyható ugyanis figyelmen kívül, hogy a rabszolgaság ellen küzdő abolicionisták és a női egyenjogúság harcosai is a *Függetlenségi Nyilatkozatra* hivatkoztak jogalapként. Jefferson ráadásul legtöbb kortársánál messzebbre ment, amikor a rabszolgaságot nem egy-

egyszerűen rossz, hanem bűnös s a kereszténység és a republikanizmus tanításaival ellentétes dolognak nyilvánította.

A konferencia anyaga Peter Onuf és Jan Lewis szerkesztésében hamarosan könyv formájában is megjelent, s a korai amerikai történelemmel foglalkozó legrangosabb folyóirat, a *William and Mary Quarterly* is időszerűnek látta vitafórumot szentelni a kérdésnek.²⁵ Ennek első hozzászólását az a Joseph J. Ellis jegyezte, aki a DNS vizsgálat eredményének közzététele előtt még kategorikusan elvetette a Jefferson és Sally Hemings közötti szexuális kapcsolat lehetőségét. Ebben a tekintetben revideálta álláspontját, ám azt is hozzátette, hogy szerinte ez nem változtatja meg alapvetően Jefferson megítélését az amerikaiak többségének szemében. Számukra Jefferson továbbra is a *Függetlenségi Nyilatkozat* szerzője, a lelkiismereti szabadság és a demokrácia elkötelezett híve marad, s ezeket az erényeket a DNS vizsgálat eredménye sem vonhatja kétségbe.²⁶

Némileg eltérően látta a „Sally Hemings-ügy” hatását Jefferson reputációjára Anette Gordon-Reed, aki úgy vélte, hogy Jefferson újsütetű, a pozitív és a negatív elemeket is magában foglaló portréja inkább összhangban áll az afro-amerikaiak tapasztalataival és élményvilágával, mint az az eszményített ideálkép, amely a korábbi évtizedeket jellemezte. Véleményét úgy összegezte, hogy Jefferson komplex, de szimpatikus egyéniség volt, akinek Sally Hemingsszel fenntartott kapcsolata is inkább kölcsönös vonzalmon, mintsem erőszakos kényszeren alapulhatott.²⁷

Még határozottabb szembefordulást jelentett Joseph Ellis álláspontjával Peter S. Onuf írása. Ő ugyanis úgy vélte, hogy Jefferson Sally Hemingsszel fenntartott kapcsolata nem választható el olyan módon Jefferson egyéb „teljesítményeitől”, ahogyan azt Ellis tette. Szerinte a Sallyvel fenntartott kapcsolat nem valamiféle elhanyagolható kivételt jelentett, hanem nagyon is összhangban volt Jefferson magán- és közéleti gyakorlatával. Jefferson elméletileg elvetette és károsnak tartotta a fehér és a fekete „faj” vérkeveredését, s erre a problémára azt a megoldást találta, hogy a felszabadítandó feketéket ki kell telepíteni az Egyesült Államokból. Onuf azonban úgy vélte, hogy a rabszolgák „kolonizációja” nem csupán a rabszolgaság politikai problémájára, hanem a „vérkeveredés” magánéleti problémájára is megoldást nyújthatott Jefferson számára. Vagyis a magán- és közéleti szféra ebben az esetben sem vált el olyan élesen, ahogyan azt maga Jefferson és Joseph Ellis látni szeretne volna.²⁸

Lucia Stanton dialektikus kapcsolatként látta Jefferson és rabszolgái kapcsolatát. Jefferson ugyanis úgy gondolta, hogy rabszolgái jóléte tőle mint egyfajta gondoskodó atyától függött. A rabszolgák azonban nem így látták a dolgot, hanem úgy vélték, hogy gazdájuk jóléte függ az ő munkájuktól.²⁹

Joseph Ellishez hasonlóan a DNS vizsgálat előtt Andrew Burstein sem hitt a Jefferson és rabszolgánője közötti kapcsolat lehetőségében. Most már ő is elfogadta azt, és nagyon érdekes véleménnyel szolgált az elnök motivációit illetően. Szerinte Jefferson könyvember

²⁵ Lewis, Jan – Onuf, Peter S. (eds.) *Sally Hemings and Thomas Jefferson: History, Memory, and Civic Culture*. Charlottesville, 1999.

²⁶ Ellis, Joseph J.: *Jefferson: Post-DNA*. *William and Mary Quarterly*, vol. 57. (2000) no. 1. 125–138.

²⁷ Gordon-Reed, Anette: *Engaging Jefferson: Blacks and the Founding Father*. *William and Mary Quarterly*, vol. 57. (2000) no. 1. 171–182.

²⁸ Onuf, Peter S.: „*Generation is an Independent Nation*”: *Colonization, Miscegenation, and the Fate of Jefferson's Children*. *William and Mary Quarterly*, vol. 57. (2000) no. 1. 153–170.

²⁹ Stanton, Lucia: *The Other End of the Telescope: Jefferson Through the Eyes of his Slaves*. *William and Mary Quarterly*, vol. 57. (2000) no. 1. 139–152.

volt, aki mind a szexualitásra, mind pedig a romantikus szerelemre vonatkozó véleményét alapvetően olvasmányok alapján alakította ki. Az általa olvasott korabeli orvosi irodalom pedig úgy tartotta, hogy megfelelő egészségi állapotuk fenntartása érdekében a férfiaknak időről-időre muszáj kielégíteniük „természetes igényeiket”, s ebben az összefüggésben a Sallyvel fenntartott szexuális kapcsolatra mint az „egészséges életmód” megvalósításának elengedhetetlen eszközére tekinthetett Jefferson. Romantikus szerelemről azonban nem lehetett szó, mivel az erre vonatkozó útmutató olvasmányai azt csak ugyanazon társadalmi osztályok tagjai között tartották megengedhetőnek.³⁰

Fraser D. Nieman pedig minden addiginál alaposabb vizsgálat alá vette azokat a forrásokat, amelyek azt bizonyították, hogy Jefferson monticelli birtokán tartózkodott Sally Hemings mind a hat gyermeke fogantatásának potenciális időpontjában. Arra a következtetésre jutott, hogy eredményei – a DNS vizsgálattal kiegészülve – eloszlatnak minden súlyos kétséget Jefferson apaságára, valamint a Sally és Jefferson közötti kapcsolat tartósságára vonatkozóan.³¹

A Jefferson és Sally Hemings közötti szexuális kapcsolat meglétét illetően tehát a DNS vizsgálat megoldani látszott a problémát, ám az Egyesült Államok harmadik elnökének életművével kapcsolatban legalább annyi új kérdést is felvetett, mint amennyit megválaszolt. A Sally Hemings és Thomas Jefferson kapcsolatáról szóló vita azért állt és áll ma is az érdeklődés homlokterében, mert miniatűr formában magában hordozza az amerikai történelem és nemzeti azonosságtudat néhány alapvető problémáját és ellentmondását. A második világháború utáni polgárjogi küzdelem alapvetően megoldotta a feketék jogi értelemben vett egyenjogúsítását. A DNS vizsgálat eredményeit övező élénk visszhang azonban arra is világosan utal, hogy a faji kérdés korántsem nevezhető „megoldottnak” a 21. század Amerikájában. 1999 februárjában – a Sally Hemings-ügyről tartott virginiai konferenciával majdnem egy időben – hirdettek ítéletet abban a perben, amelynek vádlottja az a három texasi fehér fiatalember volt, akik egy találmányra kiválasztott fekete férfit furgonjukhoz kötözve addig vonszoltak, amíg feje el nem vált a törzsétől, és egész teste a felismerhetetlenségig össze nem roncslódott. A maradványokat azután egy fekete temető kapujára akasztották. Az egyetlen kivételtől eltekintve fehérékből álló esküdtszék a fővádlottat halálra ítélte. Az ellentétes póluson viszont ott áll a közvélemény többsége által bűnösnek tartott milliomos fekete ex-amerikai futballszár, O. J. Simpson esete, akit a többségében feketékből álló esküdtek nem találtak bűnösnek fehér feleségének meggyilkolásában. A Jefferson által is emlegetett „mélyen meggyökeresedett előítéletek és az elkövetett sérelmek tízezernyi emléke” tehát még napjainkban is érezteti hatását.

³⁰ Burstein, Andrew: *Jefferson's Rationalizations*. William and Mary Quarterly, vol. 57. (2000) no. 1. 183–197.

³¹ Neiman, Fraser D.: *Confidence or Causal Connections? The Relationship between Thomas Jefferson's Visits to Monticello and Sally Hemings's Conceptions*. William and Mary Quarterly, vol. 57. (2000) no. 1. 198–210.